

बार्हस्पत्यो भरद्वाजः। गावः, २, ८ इन्द्रो गावो वा। त्रिष्टुप्, २-४ जगती, ८ अनुष्टुप्।

आ गावौ अगमन्तु भद्रमक्रन्सीदन्तु गोष्ठे रणयन्त्वस्मे।

प्रजावतीः पुरुरूपा इह स्युरिन्द्राय पूर्वीरुषसो दुहानाः ॥ ६.०२८.०१

गावः- धेनव इत्याधिभौतिके। चिद्रश्मय इत्याध्यात्मिके। आ अगमन्- आगच्छन्तु। उत- अपि च। भद्रम्- मङ्गलम्। अक्रन्- कुर्वन्तु। गोष्ठे- स्वसमूहे। सीदन्तु- उपविशन्तु। अस्मे- अस्मासु। रणयन्तु- रमन्ताम्। प्रजावतीः- सन्ततियुक्ताः। पुरुरूपाः- बहुरूपाः। इह- अत्र। स्युः- भवन्तु। इन्द्राय- ईशानाधिदेवताय। पूर्वीः- पुराणीः। उषसः- प्रभातीर्विद्याः। दुहानाः- दुहन्तु। आधिभौतिके तु उषसु दुहाना इति गृह्यते ॥१॥

इन्द्रो यज्वने पृणते च शिक्षत्युपेददाति न स्वं मुषायति।

भूयोभूयो रयिमिदस्य वर्धयन्नभिन्ने खिल्ये नि दधाति देवयुम् ॥ ६.०२८.०२

यज्वने- यजमानाय। पृणते- प्रीणयित्रे। इन्द्रः। शिक्षति- विद्यां यच्छति। उपददाति- सम्पदं यच्छति। स्वम्- आत्मानम्। न। मुषायति- हरति। अस्य- एतस्य यजमानस्य। रयिम्- दानयोग्यसम्पदम्। भूयोभूयः- पुनः पुनः। वर्धयन्। देवयुम्- देवकाममेनं यजमानम्। अभिन्ने। खिल्ये- खिलेप्रतिहते स्थाने। नि दधाति- स्थापयति ॥२॥

न ता नशन्ति न दभाति तस्करो नासामामित्रो व्यथिरा दधर्षति।

देवाँश्च याभिर्यजते ददाति च ज्योगित्ताभिः सचते गोपतिः सह ॥ ६.०२८.०३

ताः- गावश्चिद्रश्मयः। न। नशन्ति- नश्यन्ति। तस्करः- स्तेनः। न। दभाति- हिंस्यात्। आसाम्- गावश्चिद्रश्मीन्। अमित्रः- अमित्रस्य। व्यथिः- प्रहरणम्। न आदधर्षति- नाक्रमतु। याभिः। देवाँश्च। यजते- पूजयति। ददाति- यच्छति। च। सः। गोपतिः- धेनुस्वामी चिद्रश्मिपालकः। ग्जोक्- दीर्घकालम्। ताभिः सह- गोभिः सह। चिद्रश्मिभिः सह। सचते- सङ्गच्छते ॥३॥

न ता अर्वा रेणुककाटो अश्रुते न संस्कृतत्रमुप यन्ति ता अभि।

उरुगायमभयं तस्य ता अनु गावो मर्तस्य वि चरन्ति यज्वनः ॥ ६.०२८.०४

रेणुककाटः- रजस उद्देदकः। अर्वा- तुरगः। प्राण इत्यध्यात्मिके। ताः- गाश्चिद्रश्मीन्। न।
अश्रुते- आक्रमते। ताः। संस्कृतत्रम्- विशसनम्। न। अभि यन्ति- अभिगच्छन्ति। तस्य।
यज्वनः- यजमानस्य। मर्तस्य- मनुष्यस्य सम्बन्धिनम्। अभयम्- भयरहितम्। उरुगायम्- बहुधा
सामभिर्गीतं स्थानं विष्णुं वा। ता गावः। अनु- उद्दिश्य। वि चरन्ति ॥४॥

गावो भगो गाव इन्द्रो मे अच्छान्गावः सोमस्य प्रथमस्य भक्षः।

इमा या गावः स जनास इन्द्र इच्छामीहृदा मनसा चिदिन्द्रम् ॥ ६.०२८.०५

भगः- सौभाग्याधिदेवता। इन्द्रः- परमेश्वर्यदेवता च। मे- मह्यम्। गावः- गाश्चिद्रश्मीन्। अच्छान्-
यच्छतम्। गावः- धेनवश्चिद्रश्मयो वा। प्रथमस्य सोमस्य भक्षः- मुख्यरसानुभूतयः। जनासः- हे
जनाः। याः। गावः। इमाः- एताः। सः। इन्द्रः- परमेश्वरः। परमेश्वरदृष्ट्या गाः पश्यतेति भावः।
हृदा- हृदयेन। मनसा- चित्तेन। इन्द्रम्। चित्- एव। इच्छामि- कामये ॥५॥

यूयं गावो मेदयथा कृशं चिदश्रीरं चित्कृणुथा सुप्रतीकम्।

भद्रं गृहं कृणुथ भद्रवाचो बृहद्वो वयं उच्यते सभासु ॥ ६.०२८.०६

गावः- हे धेनवश्चिद्रश्मयः। यूयम्। मेदयथ- स्नेहयथ। कृशम्। अश्रीरम्- अश्लीलम्। चित्- अपि।
सुप्रतीकम्- शोभनाङ्गम्। कृणुथ- कुरुथ। भद्रवाचः- हे मङ्गलवाक्सम्पन्नाः। गृहम्-
अस्मत्सदनम्। भद्रम्- मङ्गलमयम्। कृणुथ- कुरुथ। वः- युष्माकम्। सभासु। बृहत्- महत्।
वयः- अन्नम्। उच्यते ॥६॥

प्रजावतीः सूयवसं रिशन्तीः शुद्धा अपः सुप्रपाणे पिबन्तीः।

मा वः स्तेन ईशत माघशंसः परि वो हेती रुद्रस्य वृज्याः ॥ ६.०२८.०७

प्रजावतीः- सन्ततियुक्ताः । सूयवसं रिशन्तीः- भोगयुक्ताः । सुप्रपाने- तटाकादिषु । शुद्धा अपः- शुद्धोदकानि । पिबन्तीः- पिबन्त्यः । अध्यात्मे तु मूलशक्तिधारा अनुभवन्तः भवत । स्तेनः- तस्करः । वः- युष्मान् । मा । ईशत- वशीकरोतु । अघशंसः- पापशंसकः । मा ईशत । वः- युष्मान् । रुद्रस्य- वेगाधिदैवतस्य । हेतिः- आयुधम् । परि वृज्याः- वर्जयतु ॥७॥

उपेदमुपपर्चनमासु गोषूप पृच्यताम् । उप ऋषभस्य रेतस्युपेन्द्र तव वीर्ये ॥ ६.०२८.०८
ऋषभस्य- वृषभस्य । रेतसीत्याधिभौतिके । इन्द्र- परमैश्वर्यदैवत । तव- ते । वीर्ये इत्यध्यात्मिके ।
आसु । गोषु- धेनुष्वित्याधिभौतिके चिद्रश्मिष्वित्यध्यात्मिके । इदम्- एतत् । उपपर्चनम्-
आप्यायनम् । उप पृच्यताम्- सम्पृच्यताम् ॥८॥